

בס"ד. י"א ניסן, ה'תשד"מ

(הנחה בלתי מוגה)

כי ישאלך בנך מחר לאמר מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה ה' אלקינו אתכם, ואמרת לבנך עבדים היינו לפרעה במצרים גו'.¹ והנה ענין זה הוא התחלת המאמר הראשון דמאמרי פסח לכ"ק מו"ח אדמו"ר כשהגיע למדינה זו בשנת ה'ת"ש² ששנה זו היא התחלת שנת המ"ה מאז [ולהעיר, שאותה שנה היתה ג"כ שנת העיבור כשנה זו וגם קביעותה היתה כקביעות שנה זו]. והנה משמעות הענין, שכי ישאלך בנך הוא דבר עיקרי והתחלה דעניני פסח. ודבר זה מובן יותר ע"פ מה שאמרו רז"ל³ מי שיש לו בן הבן שואל ואם אין לו בן אשתו שואלת ואם לאו חבירו שואל ואם לאו הרי הוא שואל את עצמו, דמשמעות הענין הוא, שצריך להיות ענין השאלה דוקא. ולכאורה יש להבין טעם הדבר, שהרי שאלת הבן והתשובה וכו' הם רק פרט אחד מעניני פסח, שיש בהם המ"ע מן התורה דאכילת מצה, והמ"ע דרבנן דשתיית ד' כוסות, ועוד זאת, דעצם שאלת הבן (מה נשתנה) באה כתוצאה מהמצות עשה דאכילת מצה וכו', ולמה שאלת הבן הוא ענין עיקרי כו'.

ויש לומר בביאור הדבר, דהנה ידוע דבזמן יציאת מצרים היתה לידת עם ישראל, כמבואר בארוכה בנבואת יחזקאל⁴, והיינו שבזמן יצי"מ נולד מחדש כל אחד ואחד מישראל, וכל עם ישראל. וענין זה חוזר וניעור מידי שנה בשנה בחג הפסח⁵. וזהו הטעם להדגשת ענין השאלה ותשובה שבפסח, כי ענין השאלה ותשובה מורה על ענין החינוך, דזהו תוכן ועיקר ענין החינוך, לחנך את מי שאינו יודע וכו'. ובזמן הלידה דישראל מתאים שידגש ענין החינוך. וזהו הטעם שהתחלת מאמרי פסח היא בענין זה דכי ישאלך בנך גו', משום שזהו ענין עיקרי ביותר בכללות חג הפסח. ובפרטיות יותר מתחיל בשאלה כי ישאלך בנך גו' מה העדות גו', שהיא שאלת הבן חכם (כדאיתא בירושלמי⁶), משום שכל ישראל הם

(1) ואתחנן ו, כ"כא.

(2) נדפס בסה"מ ה'ש"ת ע' 43 ואילך.

(3) ראה רמב"ם הל' חמץ ומצה פ"ז ה"ג.

(4) בס"מ טז.

(5) ראה רמ"ז בס' תיקון שובבי"ם, הובא

ונתבאר בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.

(6) פסחים פ"י ה"ד. מכילתא ופרש"י ס"פ

בבחינת בן חכם, כמ"ש⁷ רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה, ולכן בעת לידת עם ישראל צ"ל ההתחלה בענין דחינוך.

(ב) **ומבאר** בהמשך המאמרים⁸, דאי אפשר לומר ששאלת הבן חכם היא מהו ענין העדות והחוקים והמשפטים בפשטות, כי אז לא הי' נקרא בן חכם, אלא הפירוש בזה הוא, דאף שהוא יודע את ג' החלוקות שבמצוות דעות חוקים ומשפטים, ומכיר בפרטי החילוקים שביניהם, מ"מ שאלתו היא למה ציוה ה' אלקינו אתכם (או אותנו כגירסא הב' בנוסח ההגדה⁹) מצוות אלו (כדלקמן).

ומבאר בזה, דהגם שיש חילוק בין עדות חוקים ומשפטים, מ"מ יש צד השווה ביניהם. ותחילה יש לבאר ההפרש ביניהם, דהנה, עדות הם המצוות שהם עדים על מאורע שאירע, וחוקים הם מצוות שאין להם טעם והם חוקים וגזירות, ומשפטים הם המצוות השכליות שיש להם טעם בשכל. והנה, ג' ענינים אלו כולם ישנם בחג המצות וחג הפסח, דחג הפסח הרי הוא עדות וזכר ליציאת מצרים, היינו ענין של עדות, ויש בו גם ענין החוקים, כמ"ש¹⁰ זאת חוקת הפסח גוי, ויש בו גם ענין של משפטים, כדאיתא בגמרא פסחים¹¹ א"ל ר"נ לדרו עבדי, עבדו דמפיק לי' מרי' לחירות כו' מאי בעי לי' למימר א"ל בעי לאודויי ולשבחי, היינו שבשכל אנושי, ואפילו בשכלו של עבד, מובן שיש להודות על השחרור מהעבדות. ומכיון שחג הפסח הוא חג כללי¹² וראשון לרגלים¹³, ועוד זאת שהוא ההכנה לכללות קבלת התורה, כמ"ש¹⁴ בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה, הנה מזה נמשכים ג' פלוגות אלו בכל המצוות שבתורה. דיש מצוות שעליהם אמרו¹⁵ חוקה חקקתי גזירה גזרתי ואין לך רשות להרהר אחרי, היינו שיש מצוות שלא זו בלבד שאין להם שייכות לשכל אלא שהם היפך השכל. ויש מצוות שכליות הנקראות משפטים. ויש מצוות דעות שהם בין חוקים למשפטים. כי מכיון שהם עדות על מאורע מסויים, אין שייך לומר עליהם שהם חוקה וגזירה שאין

7) ואתחנן ד, ו.

8) סה"מ ה'ש"ת שם ע' 53 ואילך.

9) ירושלמי ומכילתא שם. רמב"ם בנוסח

ההגדה. הגדה הראשונה שבדפוס (שונצינו

1485).

10) בא יב, מג.

11) קטז, א.

12) ראה ס' השיחות תש"ג ע' 75.

13) ראה ר"ה בתחלתה (במשנה. ובגמ'

שם ד, א).

14) שמות ג, יב.

15) ראה במדב"ר ר"פ חוקת. פרש"י שם.

בה טעם, אבל לאידך גיסא, אין הכרח שכלי שיזכירו ענין זה, מכיון שהוא דבר שבהעלם שיש צורך להגדת עדות עליו (וכמבואר בהמשך המאמרים)¹⁶ דענין העדות אינו שייך על דבר ברור וגלוי וגם לא על מילתא דעבידא לאגלויי, ודוקא במילתא דלא עבידא לאיגלויי צריך לענין של עדות כדי שיזכירוהו¹⁷). אמנם הצד השווה שבכל ענינים אלו הוא, שכולם הם מצוות מעשיות במעשה בפועל בגשמיות. וכמו בפסח, דהעדות והחוקים והמשפטים שבפסח הם עניני מעשה בפועל, אכילת מצה כפשוטה ושתיית הכוסות כפשוטה, ועד"ז חוקת הפסח (קרבן פסח) בזמן שביהמ"ק הי' קיים.

וזהו תוכן שאלת הבן חכם, למה צריך להיות קיום כל ענינים אלו בעשי' גשמית דוקא. וזהו פירוש דבריו, אשר ציוה ה' אלקינו אתכם, אתכם דייקא, היינו בעת יציאת מצרים. דהנה, לפני יצי"מ וקודם שניתנה תורה היתה כללות העבודה ברוחניות הענינים¹⁸, ואפילו כשהעבודה היתה קשורה עם דברים גשמיים, הי' הגשמי רק דבר טפל בעלמא, ולא נעשה לדבר שבקדושה וכיו"ב¹⁹, וכמאמר רז"ל²⁰ כל המצוות שעשו האבות ריחות היו, היינו שהיו עניני ריח ורוח, ענין השייך לרוחניות הנשמה²¹, משא"כ אנו שמן תורק שמך²², שהמצוות שלנו הם בגשמיות דוקא. ובזה יובן עומק שאלת הבן חכם, כי היות שהוא יודע את מעלת גודל העילוי דיצי"מ, שענינה היציאה מכל המיצרים והגבולים, עד למעלה מעלה, כמבואר בארוכה בשער האמונה לאדמו"ר האמצעי²³, ובקיצור ורמז בלקו"ת²⁴, והיינו שהיתה אז היציאה גם מהמיצרים והגבולים שבעשר ספירות, עד לעשר ספירות הגנוזות, ובלשון ההגדה²⁵ נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה בכבודו ובעצמו וגאלם, כידוע הפירוש בזה²⁶ דקאי על מלכות ותפארת שלמעלה מן הצמצום, ולמעלה מזה, ושתייהן יחד, שזהו ענין נעלה ביותר. ולפיכך גדלה התמי' מהי השייכות דיציאת מצרים עם עבודה גשמית דוקא, מה שציוה ה' אלקינו אתכם דוקא, דלא כעבודת האבות.

16) סה"מ שם ע' 51.

21) ראה ברכות מג, ב.

17) ראה ר"ה כב, ב.

22) לשון הכתוב — שה"ש א, ג.

18) ראה אוה"ת חיי שרה קכח, א.

23) פ"ב ואילך.

ובכ"מ.

24) צו יג, ד ואילך.

19) ראה לקו"ש ח"ה ע' 88 ואילך. וש"נ.

25) פיסקא מצה זו ופיסקא ויוציאנו ה'

20) שהש"ר פ"א, ג. וראה סה"מ תרע"ח ממצרים.

26) סה"מ אעת"ר ע' עה ואילך.

ע' קסד ואילך.

(ג) **ועל** זה היא התשובה עבדים היינו לפרעה במצרים גו', היינו, דמכיון שהגלות במצרים היתה בתכלית הגשמיות ובערות הארץ, ושם גופא היו בני עבדים לפרעה מלך מצרים ולאנשי מצרים, הנה זו היתה הסיבה וההסברה על מה שהעלי' והיציאה ממצרים היא בגילוי נעלה כ"כ, כי דוקא ע"י גשמיות עולם הזה התחתון שאין תחתון למטה ממנו, מגיעים למעלה מעלה. ויש לומר שזה קשור עם הכלל הידוע²⁷ דכל הגבוה יותר יורד למטה יותר, ובפרט ע"פ המבואר בכ"מ²⁸, שדוקא בתחתון שאין תחתון למטה ממנו, נמצא זה שהוא למעלה מחילוקי הדרגות תחתון ועליון. ולכן דוקא במצרים ערות הארץ, ושם גופא כשישראל היו במצב של עבדים, שם דוקא ה' הגילוי דמלך מלכי המלכים הקב"ה, שזה כולל את כל סדר ההשתלשלות (כמבואר בכ"מ²⁹ בביאור דרגות אלו דמלך ומלכי המלכים והקב"ה כו'), ועד להגילוי בבכבודו ועצמו כנ"ל.

וזוהו מה שענין דעבדים היינו גו' הוא מענה לשאלת הבן חכם, כי מכיון שאנו רואים שדוקא במקום תחתון ביותר נמשך הגבוה ביותר, לפיכך נצטוו אז על המצוות בגשמיות דוקא. וכמו בקרבן פסח עצמו דכתיב בי³⁰ משכו וקחו לכם צאן גו', ואמרו רז"ל³¹ משכו ידיכם מע"ז והדבקו במצוות, היינו שלקחו את הטלה שהי' ע"ז של מצרים³², תחתון שאין למטה ממנו, וממנו דוקא עשו את מצות הפסח, עם העדות והחוקים והמשפטים שבו. ועד"ז הוא בכללות המצוות שלכן נצטוו בדברים גשמיים דוקא.

(ד) **ומבאר** בהמשך המאמר³³, דזהו מה שאמרו רז"ל³⁴ יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא, דתיבת עולם הבא יש בה ב' פירושים³⁵, פירוש הא' דקאי על גן עדן, ופירוש הב' דקאי על עולם התחי', ועל שניהם אמרו שיפה שעה אחת כו' בעולם הזה מכל חיי העוה"ב, משום שדוקא בעשי' הגשמית

31) מכילתא עה"פ. ת"י. פרש"י שם, ו. ובכ"מ.

32) ראה פרש"י ויגש מו, לד. וארא ח, כב. לקו"ש חט"ז ע' 119 ואילך.

33) סה"מ שם ע' 44 ואילך.

34) אבות פ"ד מי"ז.

35) ראה מדרש שמואל ונחלת אבות שם.

27) שערי אורה שער הפורים ד"ה יביאו לבוש מלכות פ"ב ואילך.

28) ראה ביאור"ז בשלח מג, ג. ד"ה כבוד מלכותך תרס"א.

29) לקו"ת צו יג, ד. אוה"ת ויקרא ח"ג

(דרושים לפסח) ע' תשסט"ע.

30) בא יב, כא.

שבעולם הזה התחתון, היום לעשותם³⁶, ממשיכים את ההמשכה הכי נעלית, ועד שע"ז נעשה הענין דחג הפסח, זמן חירותנו, ופסח ה' על הפתח³⁷, ובאופן דלא עיכבן אפילו כהרף עין³⁸, והגאולה באה מיד באופן דמדלג ומקפץ³⁹, ובפשטות באופן דאחישנה⁴⁰, וארו עם ענני שמיא⁴¹, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, ובניסן הן נגאלין⁴².

(39) ראה שה"ש ב, ה. וראה שהש"ר שם.

(40) ישע"י ס, כב. וראה סנהדרין צח, א.

(41) דניאל ז, יג. וראה סנהדרין שם.

(42) ראה ר"ה יא, א.

(36) ס"פ ואתחנן. וראה עירובין כב, א.

ע"ז ג, א.

(37) בא יב, כג.

(38) מכילתא ופרש"י בא יב, מא.